

נושא אחר החוזר בצוואות, כאמור, הוא סיפור מכירת יוסף. וכאן מתגלית תופעה מעניינת: כמה וכמה מן האחים מספרים על חלקם במכירת יוסף, אך כל אחד מהם רואה אותה מנקודת תצפית המיוחדת לו, ומעניין להשוות כמה הסתכלויות באותה סיטואציה. כך, למשל, מספר זבולון לבניו, תוך שהוא מנקה את עצמו מכל אשמה: "ובכסף ממכרו [של יוסף] לא היה לי חלק, כי לקחו שמעון ודן וגד ובניהם את מחירו ויקנו להם ולנשיהם ולבניהם נעליים... ואחרי אשר השליכו אותו אל הבור ישבו אחי לאכול ולשתות, ואנוכי לא טעמתי דבר, כי ריחמתי על יוסף" (צוואת זבולון ג', א'; ד', א' – ב'). כך מציג המספר את הסיפור המקראי מחדש, אבל הפעם מתוך נקודת המבט המיוחדת של זבולון, דבר המעשיר את הסיפור המקראי במידה רבה.

ומן הראוי לשים לב לפרט אחד מסיפור זבולון: בכסף שניתן תמורת יוסף קנו אחיו נעליים להם ולמשפחתם. מניין לבעל הצוואה מסורת משונה זו? נראה שיסודה בהבנה מיוחדת של פסוק מספר עמוס, שבו טוען הנביא, כי עם ישראל חטא "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים" (ב', ו'). אינני יודע למה בדיוק התכוון הנביא, אך כבר במאה השניה לפני הספירה דרשו את הפסוק הזה כמדבר דווקא במכירת יוסף (הוא הצדיק) בעבור נעליים. אם כן הוא, לפנינו מדרש קדום שבקדו" מים, שזמנו מאות שנים לפני ספרות חז"ל, החוזרת על מוטיב סיפורי זה. ספר הצוואות מאפשר לנו איפוא, לתארך את זמן היווצרותה של מסורת אגדית זו בביטחון לא קטן.

ספר נוסף מקבוצה זו של ספרים הוא ספר היובלים (או: היובלות) שנשתמר בחבשית. ספר זה בא לכאורה למלא פער במסופר בתורה על משה רבנו. זה עלה כידוע על הר סיני וישב שם ארבעים יום וארבעים לילה, אך מה עשה שם בכל אותה תקופה? לפי ספר היובלים פגש משה בהר סיני באחד ממלאכי מרום וזה סיפר למשה בפירוט את תולדות העולם מאז בריאתו ועד לימיו, בתוספות מפליגות על הסיפור המקראי, תוך מילוי פערים והרחבות רבות. גם ספר זה נתחבר ככל הנראה בתקופה החשמונאית, ומה שמייחד אותו – ומכאן גם הסבר לשמו – הוא שיטת המניין שהוא מונה בה את מהלך האירועים. ההיסטוריה מחולקת לדידו ליובלים בני שבע פעמים שבע שנים, ולא לעשרות או מאות שנים, כמקובל עלינו. אגב, גם ההלכה המשתקפת בספר זה מיוחדת וחריגה, וזו בוודאי אחת הסיבות מדוע נדחה הספר ולא נתקבל למסורת היהודית.

וכך, למשל, מספר בעל ספר היובלים על אברהם: "בשנת ששים